

DVE VÝROČIA BÁSNIKA A KNIHOVNÍKA EUGENA VESNINA

MGR. PETER CABADAJ

 petercabadaj5@gmail.com

The article is devoted to Eugen Vesnin on the 110th anniversary of the birth and the 40th anniversary of the death of this exiled poet, librarian, bibliographer, editor and publisher. Author summarizes the milestones of Vesnin's life, introduces his work and sheds light on his contribution in terms of representation and support of the Slovak nation, while living abroad. Even though Vesnin was predominantly focused on seaside romance, he was also inspired by a love for his nation, despite him never returning home.

Keywords: Eugen Vesnin, Slovak personalities, poetry, library practice, editorial practice, Slovaks living abroad

V januári uplynulo 110 rokov od narodenia a v júni to bolo 40 rokov, čo zomrel svojrázny exilový básnik, renomovaný knihovník, bibliograf, redaktor a vydavateľ **Ignác Zelenka**, píšuci pod pseudonymom Eugen Vesnin (22. 1. 1913 Mokrá Háj – 12. 6. 1983 Rím). Hoci jeho meno už dnešným generáciám nehovorí vôbec nič, bezpochyby ide o interesantný zjav slovenskej literárnej histórie.

Účinkovanie na Slovensku predstavuje v *Zelenkovej biografii* a celkovej životnej bilancii veľmi skromný vklad. Zásľuhou učiteľky Jozefíny Sersenovej, ktorá ako prvá vypozerovala jeho nadanie a prehovorila chudobných rodičov, začal študovať na gymnáziu v Skalici. V štúdiách pokračoval na seminári v Trnave, ktoré ukončil maturitnou skúškou v roku 1933. Vzápätí, na odporúčenie trnavského titulárneho biskupa Pavla Jantauscha, odchádza na štúdium do Ríma. Dvadsaťročný mládenec vtedy nemohol tušiť, že s Večným mestom bude nakoniec spojený celý jeho ďalší život. Prišiel na Collegium Russicum a pred sebou mal desaťročné intenzívne štúdium. Na Pápežskej gregoriánskej univerzite vyštudoval filozofiu, získal doktorát z teológie, jazyky s literatúrou absolvoval na Kráľovskej univerzite, východným vedám sa venoval v Pápežskom orientálnom ústave. Zakrátko, po ukončení teologických štúdií, sa zapísal na univerzitu v Ríme, kde študoval paleológiu a paleografiu – aj toto štúdium absolvoval s doktorátom. Apropos, bližšie okolnosti, za akých bol Ignác Zelenka laicizovaný, nepoznáme.

ZAKOTVIL V RÍME

Do súradníc slovenskej literatúry vstúpil pod pseudonymom Eugen Vesnin v polovici 30. rokov minulého storočia. Ako študent Pápežskej gregoriánskej univerzity v Ríme posielal verše do viacerých dobových literárnych a kultúrnych periodík (*Kultúra*, *Pero*, *Prameň*, *Slovenské pohľady*, *Slovenské smery* a i.). Básnikova poézia tých čias inklinuje k prúdu katolíckej moderny. Oproti iným autorom sa Vesnin prezentoval ako kultivovaný experimentátor, očividne zahľadený do tradície talianskeho symbolizmu. Od vojnových čias z rôznych dôvodov prestal literárne tvoriť a k písaniu sa vrátil až oveľa rokov neskôr. Bolestne ho sužovala strata otca a hlavne fatálna izolácia od rodnej vlasti (Slovensko naposledy navštívil v lete 1939), ktorú so sebou priniesla doba po roku 1945, respektíve februári 1948.

Eugen Vesnin (Ignác Zelenka). Zdroj: Slovenská národná knižnica – Literárny archív (SNK – LA)

Ako obdivuhodne vzdelaný a všestranne erudovaný odborník nastupuje v roku 1943 do Vatikánskej apoštolskej knižnice. Dopomohol mu k tomu známy francúzsky kardinál Eugen Tisserant, dekan Posvätného zboru kardinálov a bývalý hodnostár spomínanej bibliotéky. Mimochodom, Tisserantove meno bolo nejednen raz spájané s možnosťou obsadenia prestola sv. Petra. Vďaka kardinálovej autorite získal mladý Záhorák štedrého mecéna svojich mnohostranných aktivít. Vo Vatikánskej apoštolskej knižnici postupne spoznal významných reprezentantov tamojšieho spoločenského života. Tajomníkom bibliotéky bol Alcide de Gasperi, budúci premiér talianskej vlády, funkciu direktora Knižničného katalógu zastával renomovaný spisovateľ a politik Iginio Giordani. S týmito a ďalšími osobnosťami sa Zelenka bližšie spriatelil a neskôr vedel zužitkovať ich funkcie, ale aj vplyv pri riešení rôznych komplikovaných záležitostí ohľadne slovenského povojnového exilu.

Popri výkone náročnej práce nezabudol Ignác Zelenka ani na rodné Slovensko. Obetavo propagoval

jeho kultúru, umenie, knihy, časopisy, isté obdobie bol lektorom slovenčiny na slavistickom oddelení univerzity v Ríme.

ZLOŽITÉ POVOJNOVÉ ČASY

Bezprostredne po skončení vojny čakala na Zelenku ďalšia ťažká a mimoriadne zodpovedná misia. Združenie slovenských katolíkov v Amerike ho totiž vymenovalo, na všeobecné prekvapenie exulantov, za svojho zástupcu v Európe a poverilo úlohou pomáhať politickým utečencom. Úrad, ktorý viedol, mal názov Ústredie sociálnej starostlivosti o slovenských emigrantov v Európe (sídlil na rímskej ulici Piazza Adriana).

Výkon funkcie komplikovala Zelenkovi vyhrotená politická diferenciácia ľudáckeho exilu. Naplno sa to prejavilo aj pri realizácii vôbec prvého zborníka slovenskej povojnovej emigrácie *Vo vyhnanstve* (1947). Zborník bol výsledkom spoločného úsilia Ignáca Zelenku a literárneho vedca, bývalého redaktora *Slovenských pohľadov* a matičiara Stanislava Mečiara. Medzi autormi príspevkov nachádzame len stúpcov politickej línie Ferdinanda Ďurčanského a neutrálnych tvorcov. Prívrženci Karola Sidora odmietli ponúknutý publikačný priestor. Z uvedeného dôvodu chýbajú v zborníku mená, ako Jozef Cíger Hronský, František Hrušovský, Jozef Cincík, Henrich Bartek, Mikuláš Šprinc, Karol Strmeň a iní. Niektorí „sidorovci“ dokonca bezohľadne napadli a spochybnili v americkej krajskej tlači Zelenkovu prácu. Obviňovali ho najmä z údajného zlého hospodárenia so zverenými finančnými prostriedkami. Napriek krajne zložitej osobnej situácii si Zelenka udržal povesť neutrálneho človeka a svoju misiu v prospech našich utečencov zdarne ukončil. Hlavne zásluhou jeho organizačného úsilia boli vytvorené priaznivé predpoklady na bezproblémový odchod slovenských exulantov do zámoria (USA, Kanada, Argentína, Austrália).

Krátko po vojne mal Zelenka, okrem iného, tiež v úmysle založiť Slovenské kultúrne stredisko v Ríme. Hoci sa mu nakoniec do detailov prepracovaný zámer nepodarilo uskutočniť v zamýšľanej forme, predsa len vznikol časopis *Rím* a rovnomenná knižná edícia (1948). Ani v tomto prípade nechýbala pomocná ruka a „ochranné krídla“ kardinála Tisseranta. Náročný projekt však stál činorodého Zelenku veľké množstvo financií, pričom z dôvodu zadlženosti mal sústavne existenčné ťažkosti. Obdobie, keď vychádzal časopis

Rím, reflektuje v hodnotnej memoárovej knihe *Výpredaj ľudskosti* exilový spisovateľ Ján Okál.

„... Nazvať časopis *Rím* úspešným podnikom by bolo zveličením. Časopis bol v prvom rade určený pre amerických Slovákov, ktorí ho vcelku prijali veľmi srdečne, ale náklad na jeho tlač sa hradil viac z darov ako z predplatného. Lenže to Dr. Zelenku neodradzovalo. Bol to jeho časopis, úplne kontroloval jeho obsah a vedel, že príde čas, keď to bude jediná tribúna, lebo vplyvom protivníkov stratí podporu slovenskej tlače v USA. To však bola iba časť úmyslov Dr. Zelenku, ktorý chcel okolo svojho časopisu vybudovať vydavateľstvo kníh, týkajúcich sa Ríma. Pretože sa približoval Svätý rok 1950, po dohode s výkonným redaktorom sa začali pripravovať malé knižičky o Ríme, jeho bazilikách a iných, s touto udalosťou súvisiacich veciach. Tak napríklad na pokračovanie v časopise *Rím* a neskôr v malom zväzoku vznikla knižka *Svätý rok 1950, neskôr niekoľko veľmi dobre spracovaných knižiek o Vatikáne, jeho pamiatkach a význame pre dejiny a vývoj umenia od najstarších do najnovších čias.*“ (Okál, 1989)

Finančné suchoty napokon v roku 1954 donútili Zelenku ukončiť činnosť edície *Rím*. Trvalo skoro desaťročie, kým splatil všetky dlžoby. Knihovníkova obetavá a nezištná práca však položila základy pre nástup iných cielavedomých aktivít. Časopis *Rím* tak postupne nahradili *Slovenské hlasy z Ríma*, edíciu *Rím* Nakladateľstvo sv. Cyrila a Metoda, ktoré založil reverend Ján J. Lach.

BÁSNIK MORA

Po dlhom čase sa mohol Zelenka konečne vrátiť k aktívnej literárnej tvorbe. „Oprášil“ pseudonym Eugen Vesnin a od polovice 60. rokov začína vydávať svoje básnické zbierky. Knihy vychádzali v edícii *Duch a svet* (autor si diela sám financoval), ktorú v Buenos Aires redigoval literárny kritik, historik a zanietený matičiar Ernest Žatko-Bor. Prvým titulom uvedenej série bola Borova štúdia *Osnovateľ slovenskej literatúry v Ríme* (vyšla pri príležitosti Vesninových abrahámovín).

Básnický knižný debut *Zo zátišia mimóz*, ktorý mal značnú publicitu, vyšiel autorovi v roku 1965. O dva roky neskôr uzrel svetlo sveta vo výbere profesora Lea Magnina dokonca jeho taliansky preklad tejto zbierky (*L'Oasi delle mimose*, 1967). Vesninova poézia, ako píše spomenutý literárny vedec a historik Magnino (1967), je „v prvom rade jednoduchá a spontán-

EUGEN VESNIN

Zo zátisia
mimóz

BUENOS AIRES 1965

Básnický knižný debut *Zo zátisia mimóz*. Zdroj: SNK – LA

na. Toto sú dve podstatné požiadavky pre skutočného básnika... Ako sme už poznamenali na inom mieste, v prírode nachádza svoj prameň najlepšej inšpirácie. A tento naturalistický zmysel života, tento pôvab, ktorý pociťuje pri dotyku s krajinami Stredomoria, plnými farieb, svetla a s ich niekoľko tisícročnými civilizáciami, znamenajú najväčšiu hodnotu jeho poetického umenia a autenticosti jeho lyriky.“

Magninov výber kladne prijali talianske, argentínske, brazílske i portugalské časopisy. Nešlo ale o jediný úspech Vesninovej tvorby v neslovenskom svete. Roku 1970 vyhlásila Accademia internazionale di propaganda cultura súbeh *Desať rokov talianskej poézie*, ktorý bol motivovaný tým jubileom vyhlásenia Ríma za hlavné mesto Talianska. Zúčastnilo sa na ňom takmer 400 autorov a medzi ocenenými nechýbal ani Záhorák Eugen Vesnin. Dvadsiateho ôsmeho februára 1971 mu rímsky mešťanosta udelil pokál, spomienkový dekrét a exemplár bulletinu Akadémie, v ktorom osvetlili význam jeho poézie a zdôvodnili udelenie prémie. Z tvorby básnikov,

ocenených na spomínanom súbehu, vyšla antológia, kde medzi protagonistami talianskej poézie figuruje i rodák z Mokrého Hája!

Po úspechu debutovej knihy prichádza Vesnin v nasledujúcom období so sériou ďalších zbierok veršov (*S temena mojich hôr*, 1966; *Cesta na Ponzu*, 1967; *Ja nie som potomok zlatokopov*, 1968; *Aj v etrurských záhradách*, 1970; *Ó, more, ó, more*, 1973; *Prehŕňajúc svoj rímsky náčrtník*, 1975; *Tam, kde kvitnú eukalypty – výber z poézie*, 1983 a iné). Ako bytostne založený romantik, citlivý, empatický a vnímavý básnik-turista šarmantne ospieval nespočetné potulky po atraktívnom stredomorskom svete.

Dominantný aspekt tvorbovej poézie predstavuje

Obálka zbierky veršov *S temena mojich hôr*. Zdroj: SNK – LA

reálna inšpiratívnosť a mágia videného a prežitého, podfarbená dôkladnou znalosťou historických reálií zobrazovaného teritória. Slabinou je nezvládnuté

zakomponovanie epických prvkov, ktoré vyznievajú neorganicky a rozvláčne. Zbytočná opisnosť tak neraz potláča do úzadia spontánnu poetickú hravosť, lyrické impresie a prekvapivú pointu. Na druhej strane zas platí, že jednotlivé tematické celky dokázal básnik harmonicky prepojiť filozofickým obsahom vnútorného významu slov a ich symbolov. Eugen Vesnin tak prekročil zaužívanú líniu tradične komponovanej exilovej lyriky a ponúkol experimentálnejšie ladené tóny básnického výrazu.

Špecifické miesto v kontexte autorovho literárneho diela má kniha *Kytica nezábudok* (1971). Reflektuje v nej emócie, zážitky, tenzie, vnútorné nálady a fantázie, ktoré v ňom vyvolali fiktívne stretnutia s pôvabnými domorodými ženami – sirénami. Provokujúcu zmyselnosť Vesnin vyvážil empirickým nadhľadom, pričom citlivá symbióza uvedených zreteľov okorenila verše o silnú arómu fluida cudzokrajnosti.

IRENE

(Eugen Vesnin)

ó útloboká amfora
som šťastný

že môžem konečne dľaňami chodiť
po tvojej oblej kráse

že môžem k svojim smädným ústam priložiť
tvoje nepopukané hrdlo

že môžem z teba plným dúškom piť
sladký mok zabudnutia

ó útloboká amfora
si šťastná

Aj keď Vesnin nebol našim prvým básnikom a spisovateľom, ktorý reflektoval talianske, respektíve stredomorské prostredie (Mitrovský, Rolko, Beniak), v dejinách slovenskej literatúry zrejme figuruje ako najväčší ctiteľ mora, exotických motívov, antickej minulosti a prímorského sveta. Tento aspekt výstižne charakterizoval tvorcov dlhoročný blízky priateľ a spolupracovník Ernest Žatko-Bor (1973): „*Vesnina, ktorý v malej zapadnutej záhorskej dedinke Mokrá Háj snívaj o láske a šťastí, more vyslobodilo z väzenia chudoby, malosti a provinciálnosti, na čo sa tak dojímavo sťažuje...*“

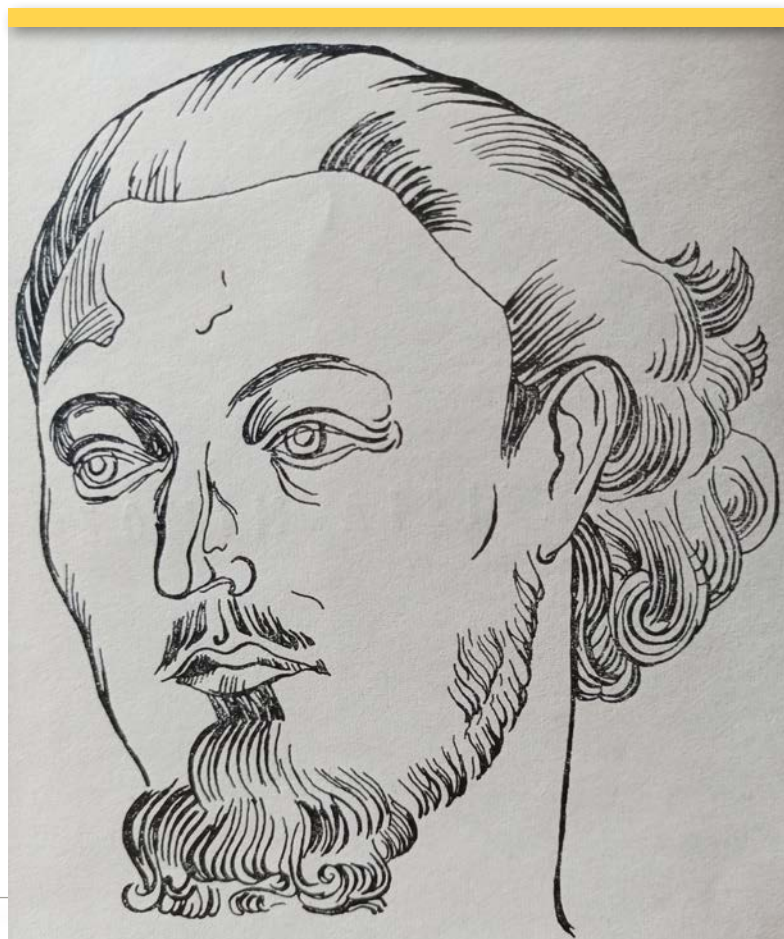
Poézia Eugena Vesnina však nie je typická len tematikou atraktívnych morských a prímorských destinácií, historických pamätihodností antického sveta, flóry či pôvabných žien. Vo svojich zbierkach nezabudol ani na rodné Slovensko a jeho ponižujúce existenčné rozpoloženie v ére vládnutia komunistického režimu. Básne tejto proveniencie vyžarujú úprimné vlastenectvo, nekompromisný kritický postoj k dobovej realite a s ňou súvisiacemu biednemu postaveniu národa pod Tatrami (*Balada o neznámom Slovákovi*, 1976; *Albatros slovenský*, 1977; *Athanasia Slovaca alebo Nesmrteľka z Nesmrteľiek najnesmrteľnejších*, 1980 a iné).

Veľká časť autorovho diela ostala v rukopisnej podobe. Žiaľbohu, bohatú vzácnu korešpondenciu a súkromný archív vrátane rôznych manuskriptov spálil.

PRVOTRIEDNY KNIHOVNÍK

Rozhodujúci úsek životnej cesty venoval Ignác Zelenka práci vo Vatikánskej apoštolskej knižnici. Uplatnil sa v nej ako prvotriedny expert so špeciálnym zameraním na bibliografiu. Dosiahnuté výsledky ocenili nadriadení aj tým, že ho pápež Pavol VI. v roku 1975

Kreslená podobizeň Eugena Vesnina. Zdroj: SNK – LA

ako prvého laika a Netaliana vymenoval do funkcie riaditeľa Katalogizačného oddelenia Vatikánskej apoštolskej knižnice. Historickým faktom navždy zostane, že v tejto svetoznámej bibliotéke účinkoval náš Záhorák počas pontifikátu piatich pápežov, ktorých osobne veľmi dobre poznal!

Pri krste dostal Zelenka meno Ignác, ktoré je gréckeho pôvodu. Akoby tým chceli sudičky jeho pohnutého životného príbehu naznačiť predurčenie duchovnej spriaznenosti a spätosti s antickou kultúrou. Očaril ho jej podmanivý esprit, fluidum a ako básnik írečitou formou ospieval hodnoty, ktorých platnosť najlepšie preveril Majster čas. Prostredníctvom svojej tvorby zanechal interesantné literárne svedectvo o svete, kde vznikala európska kultúra, ktorej trvalou súčasťou je aj tá naša – slovenská. Básnikova citlivá lýra hrala slovenskými akordmi a vylúdila atraktívne tóny harmónie slovenského ducha s duchom modernej civilizovanej Európy.

DÔVETOK

Renomovaný knihovník Ignác Zelenka alias básnik Eugen Vesnin z tohto sveta odišiel ako muž bez občianstva – československého sa hneď po vojne zriekol a o talianske, hoci žil na Apeninskom polostrove 50 rokov, nikdy nepožiadal.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- BOR, Ján E. 1964. *Osnovateľ slovenskej literatúry v Ríme*. Buenos Aires : edícia Duch a svet 1964. 279 s.
- CABADAJ, Peter. 1997. *Pošlem domov srdca kúsok*. Martin : Matica slovenská 1997, s. 47 – 54. ISBN 80-7090-409-7.
- CABADAJ, Peter. 2002. *Literárny slovenský exil*. Martin : Matica slovenská 2002, s. 16, 113 – 115. ISBN 8070906472.
- PAŠTEKA, Július. 2002. *Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny*. Bratislava : Lúč 2002, s. 56, 522. ISBN 8071143707.
- VNUK, František. 1967. Predstavitelia slovenskej kultúrnej tvorby. In *Literárny almanach Slováka v Amerike*, s. 224.

ISCHIA (Eugen Vesnin)

Príd...
Ischia vonia mierne rozmarínom
Opojným spevom epomejským vínom
Ischia vonia exotickým kvetom
Oázy krajšej pod oblohou nieta
Príd...

Príd...
Budem ťa čakať opäť na pobreží
Kde krásny zámok v rozvalinách leží
Kde more kypí vlna vlnu plieska
A život hýri sťa pompejská freska
Príd...

Príd...
Budem ťa vodiť po slnečných cestách
Kde zrady niet kde zlo už nemá miesta
Budem ťa vodiť po záhradách nehy
Z ktorých je vidieť až po rajske brehy
Príd...

Príd...
Život je krátky krátky utečie nám
Dnes celá zem je sladko roztúžená
Dnes pohár lásky aj na nás sa smeje
Vypime ho kým neskoro nie je
Príd...